

Enzymová kinetika

Enzymové jednotky - vyjádření koncentrace enzymu

obsah enzymů nelze obvykle určit přímo (přebytek balastních bílkovin)

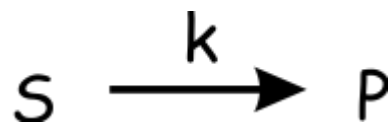
nepřímo - **aktivita** - odvozena od rychlosti enzymové reakce - množství přeměněného substrátu či vzniklého produktu za časovou jednotku. Tato rychlost (dc/dt) se stanovuje vhodnými metodami, s výhodou fotometricky.

Jednotky aktivity

- Smluvní jednotky - např. u amylasy - množství enzymu, které rozštěpilo za 30 min při 40 °C dané množství škrobu aby ten nedával reakci s jodem
- **IU** - mezinárodní jednotky 1961 - množství enzymu, jež přemění 1 μmol substrátu za 1 minutu za standardních podmínek (pH, T, přebytek substrátu, přítomnost aktivátorů)
- **Katal** (podle soustavy SI) 1971 - množství enzymu, jež přemění 1 mol substrátu za 1 sekundu za standardních podmínek (pH, T, přebytek substrátu, přítomnost aktivátorů)

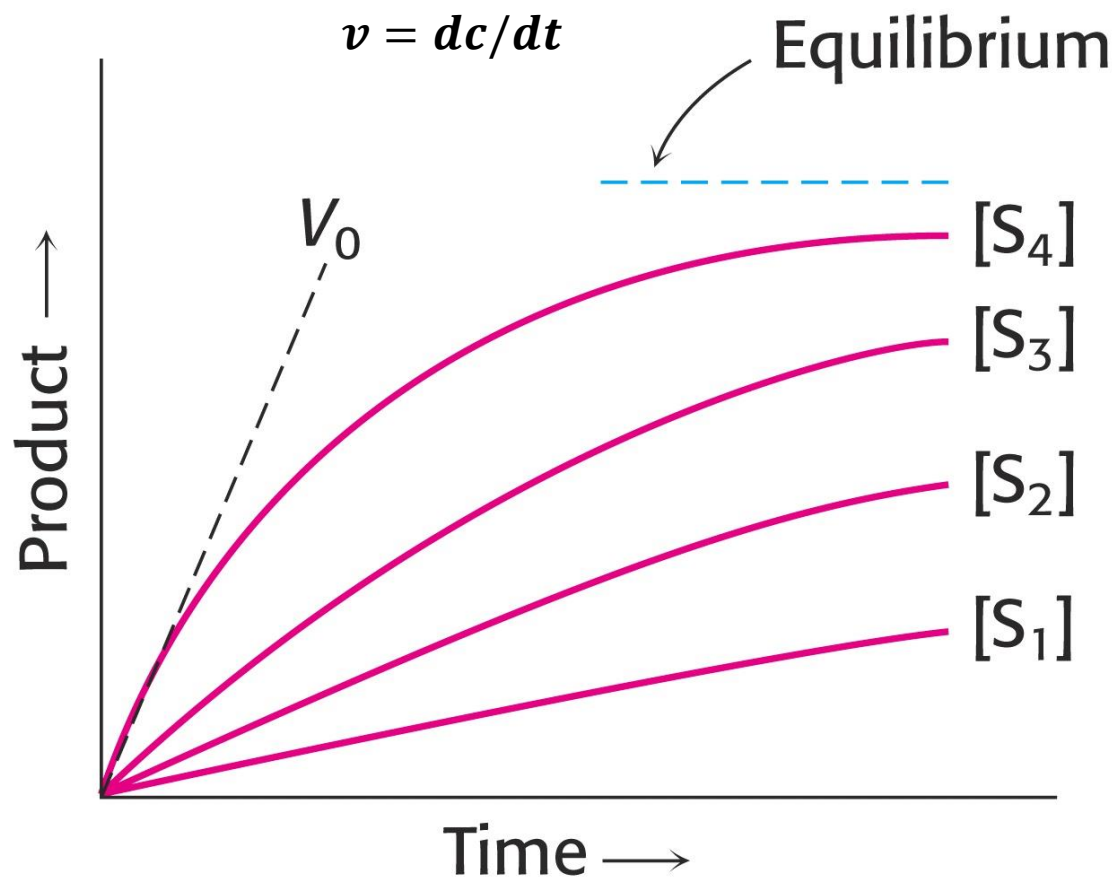
$$1 \text{ IU} = 16,67 \text{ nKat}$$

Rychlost (enzymové) reakce

$$v = k \cdot [S]$$

k - rychlostní konstanta
 $[S]$ - koncentrace substrátu

Metody stanovení

Stanovení $[P]$ nebo $[S]$ - pak $-dc/dt$

Výhodnější $[P]$, ale záleží na možnostech metody

Spektrální - absorpční, fluorescenční aj., chemické, elektrochemické (amperometrie), enzymové (spřažené reakce)

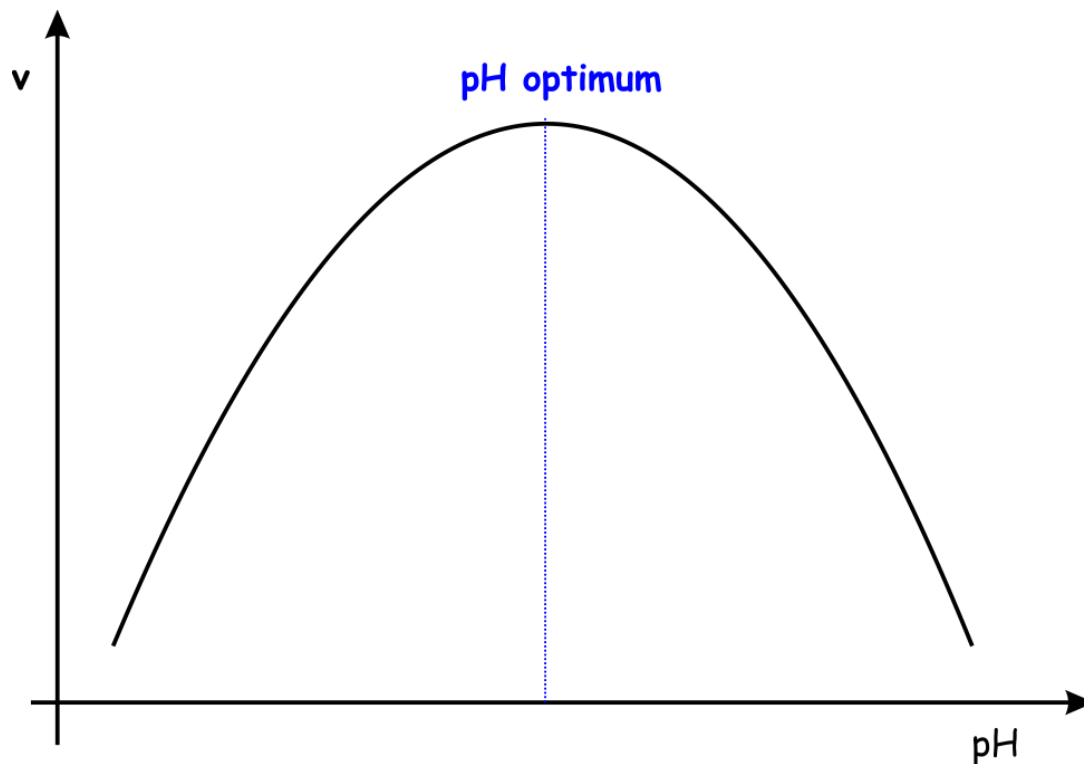
Rychlost (enzymové) reakce - vliv prostředí

- pH - obvykle neutrální (pH 6-8 *neutrofilní*)
alkalofilní, acidofilní
- teplota konvenční hodnota 30°C
teplokrevní x studenokrevní, *mikroorganismy* aj.
psychrofilní do 20 °C, mezofilní 20 °C - 40 °C, termofilní, hypertermofilní (až 80 °C)
- iontová síla - obvykle odpovídá 0,9% NaCl (fyziologický roztok)
halofilní (min. 0.2 M NaCl)
- regulátory - inhibitory, aktivátory

Optimální podmínky

- *In vivo* - fyziologické prostředí
- *In vitro* - snaha o napodobení optimálních (fyziologických) podmínek

Vliv pH

Tvar závislosti určuje několik vlivů

- vliv ionizace substrátu(ů)
- vliv pH na disociaci vazebných skupin enzymu (aktivní centrum)
- irreverzibilní změny struktury enzymu při extrémních hodnotách pH

pH optimum daného enzymu navíc závisí na reakčních podmínkách (druh pufru, druh substrátu, koncentrace substrátu, přítomnost aktivátorů a inhibitorů, doba inkubace enzymu se substrátem atd.)

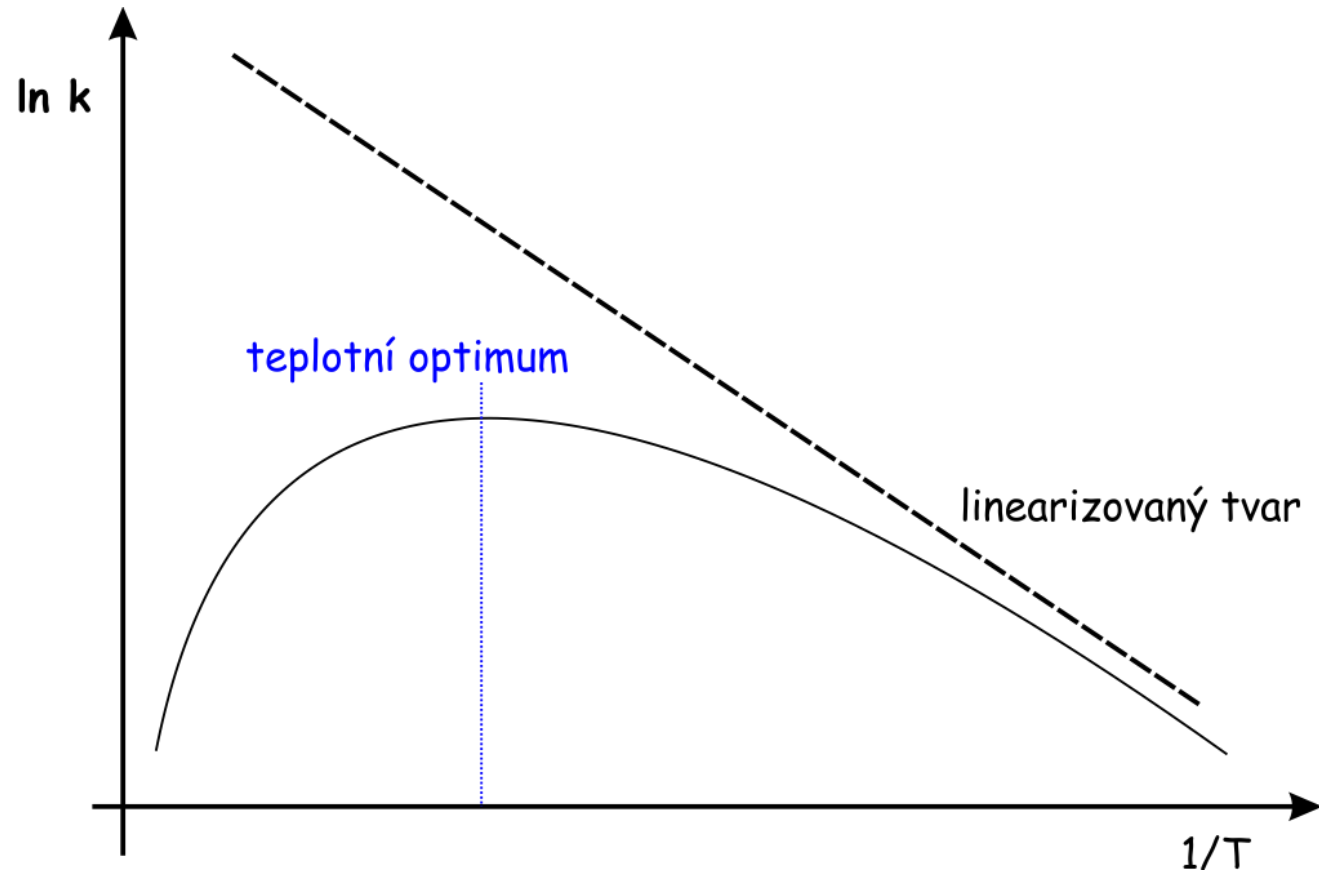
Vliv teploty

Arrheniova rovnice

$$k = A \cdot e^{\frac{-E_a}{RT}}$$

$$\ln k = \ln A - \frac{E_a}{RT}$$

A - „frekvenční faktor“

dva protichůdné procesy:

- zvýšování teploty - zvýšení kinetické energie molekul - zvýšení počtu jejich srážek -
  - zvýšení rychlosti reakce (Arrheniova rovnice)
- zvýšení rychlosti denaturace enzymu - pokles rychlosti reakce

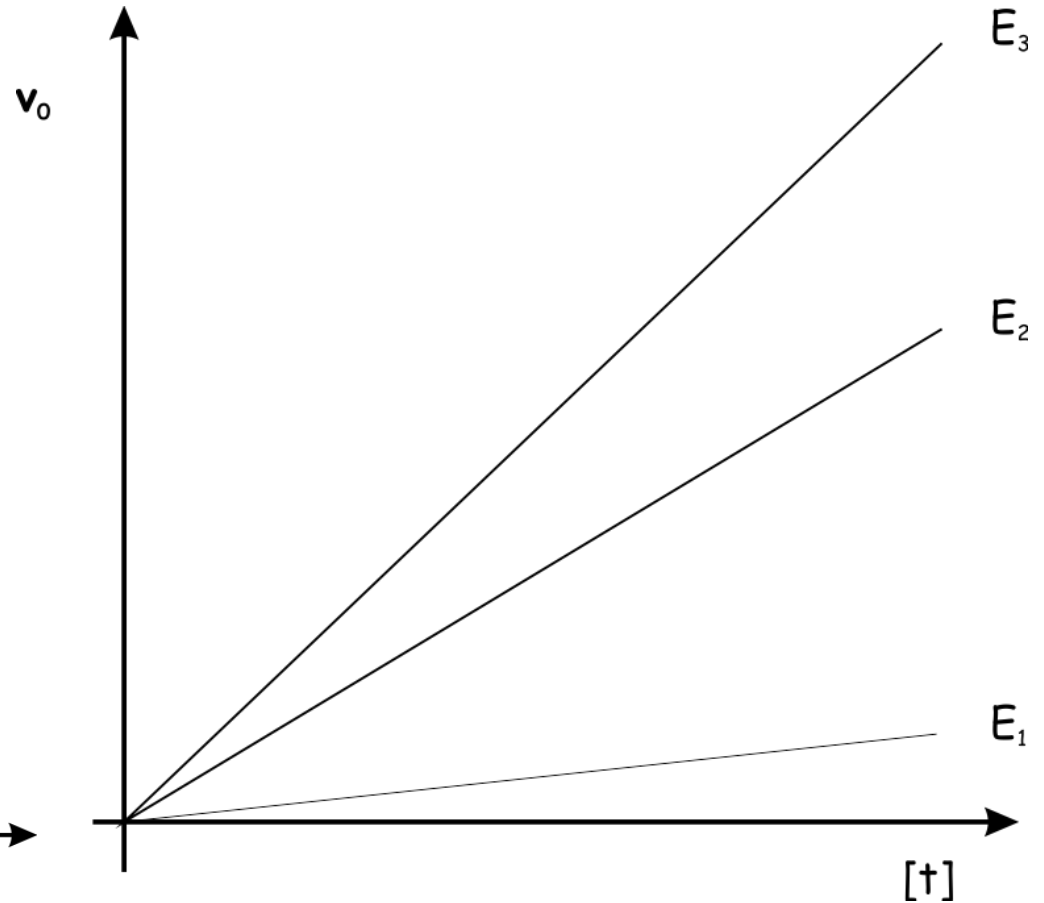
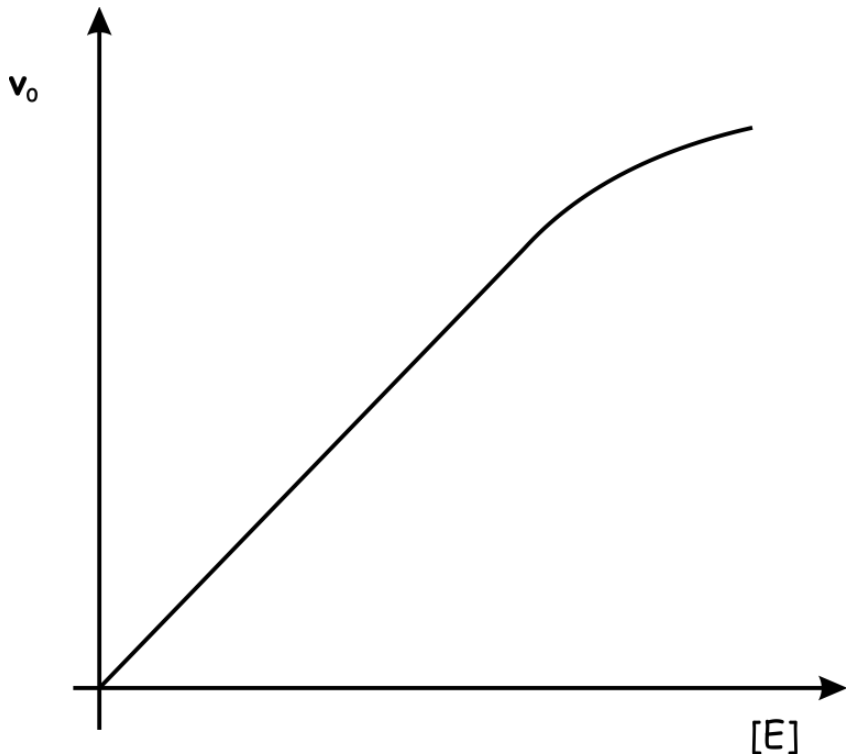
„teplotní optimum“ - závisí na dalších podmínkách, doba měření aj.

Linearita - vliv koncentrace enzymu

$$v_0 = k \cdot [E]$$

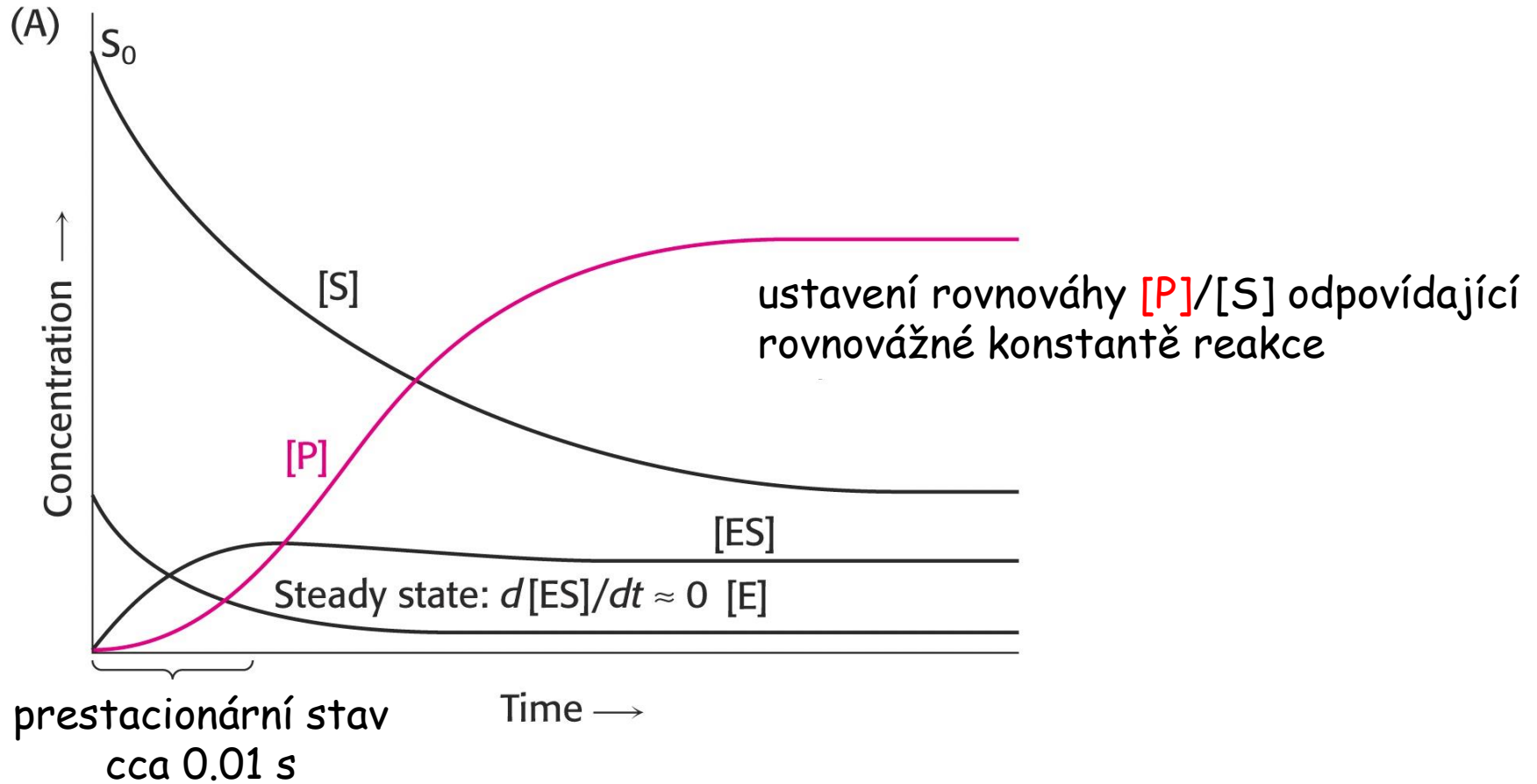
využití při stanovení koncentrace enzymu

[E] koncentrace enzymu

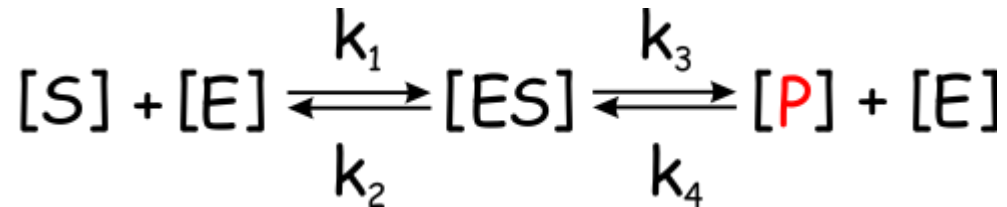
oblast linearity je důležitá pro určení množství enzymu pro jakékoliv měření rychlosti v_0 počáteční reakční rychlost (odstranění vlivu snižující se koncentrace substrátu nebo vlivu vznikajících produktů)

Kinetika enzymové reakce

Stacionární kinetika

$$v_1 = k_1 \cdot [E] \cdot [S]$$

$$v_2 = k_2 \cdot [ES]$$

$$v_3 = k_3 \cdot [ES]$$

$$v_4 = k_4 \cdot [E] \cdot [P] (= 0) \text{ platí pro podmínky } v_0 \text{ (počátek reakce)}$$

Za stacionárních podmínek koncentrace [ES] konstantní

$$v_1 + v_4 = v_2 + v_3$$

$$k_1 \cdot [E] \cdot [S] + 0 = k_2 \cdot [ES] + k_3 \cdot [ES] = (k_2 + k_3) \cdot [ES]$$

$$[E] \cdot [S] / [ES] = (k_2 + k_3) / k_1 = K_m, \text{ pro } k_2 \gg k_3 \quad K_m = K_s$$

$$v_0 = k \cdot [ES]$$

$$V_{lim} = k \cdot [E]_t = k \cdot ([E] + [ES])$$

$$v_0 = \frac{V_{lim} \cdot [S]}{K_M + [S]}$$

Rovnice Michaelise-Mentenové $v_0 = f([S])$

$$v_0 = \frac{V_{lim} \cdot [S]}{K_m + [S]}$$

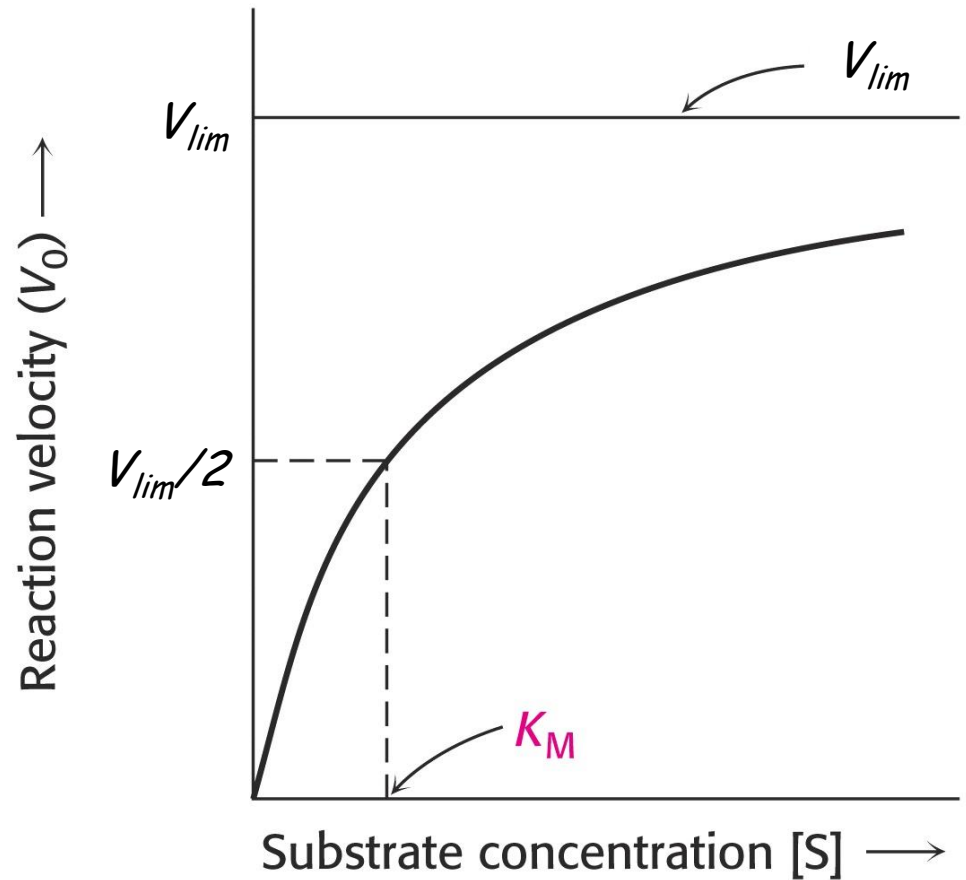
hyperbolický průběh

Speciální případy

$$[S] \ll K_m$$

$$[S] \gg K_m$$

$$[S] = K_m \quad v_0 = V_{lim} / 2$$

Stanovení kinetických parametrů K_M a V_{lim}

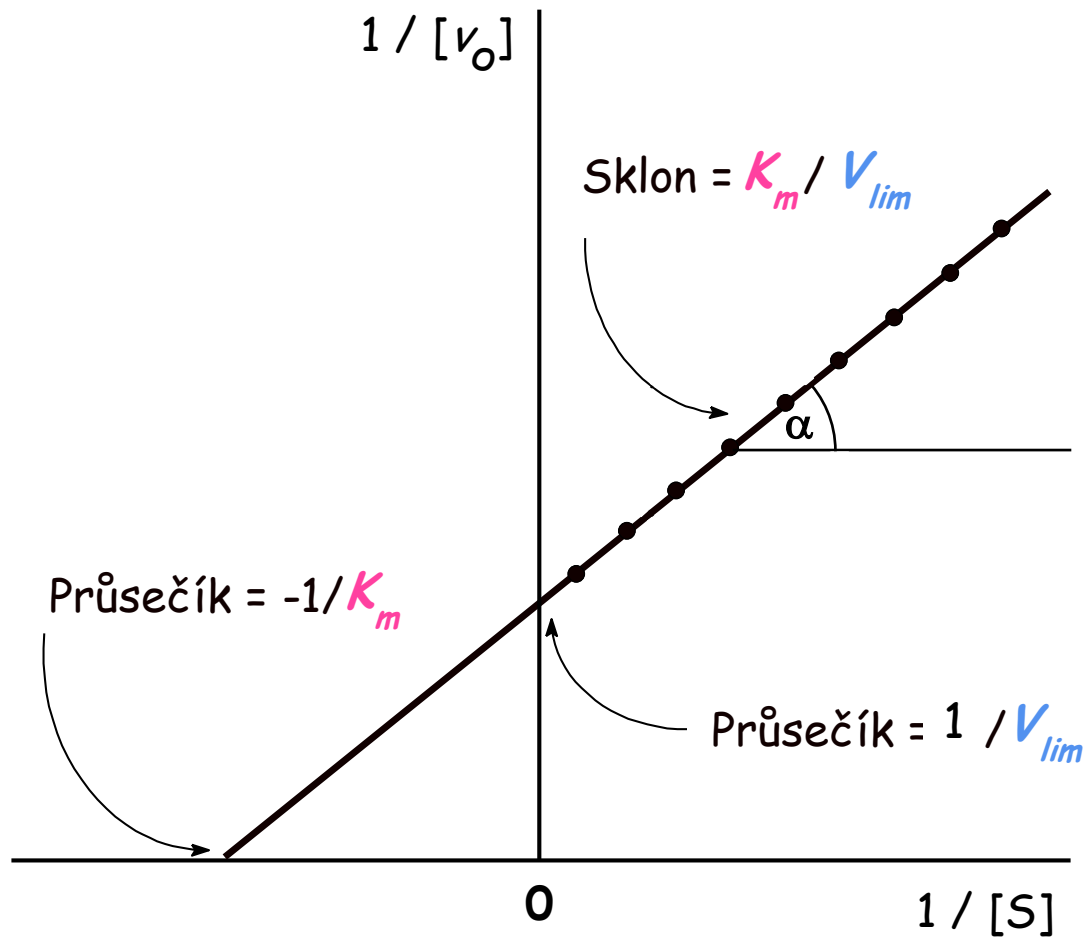
Lineární transformace rovnice Michaelise a Mentenové, tvar $y = ax + b$

Vynesení dle Lineweavera a Burka $1/v_0 = f(1/[S])$

$$1/v_0 = \frac{K_M + [S]}{V_{lim} \cdot [S]} = \frac{K_M}{V_{lim}} \cdot \frac{1}{[S]} + \frac{1}{V_{lim}}$$

Vynesení dle Hanese a Wolfa $[S] / v_0 = f([S])$

Vynesení dle Eadie a a Scatcharda $v_0 / [S] = f(v_0)$

Dvojnásobně reciproké vynesení $1 / v_0$ proti $1 / [S]$
dle Lineweaver a Burka

$$1 / v_0 = K_m / V_{lim} \cdot 1 / [S] + 1 / V_{lim}$$

Michaelisova konstanta K_m

K_m je mírou afinity substrátu k enzymu

- formálně disociační konstantou komplexu [ES]
- Není závislá na katalytickém množství (aktivitě enzymu), pokud pracujeme v oblasti lineární závislosti v na [E]
- Lze ji tabelovat a užít jako srovnávací parametr
- Mění se s externími parametry

Liší se pro různé substráty téhož enzymu

- Alternativní
- Kosubstráty - NAD apod. (LDH)
- Vztah k metabolickým hotovostem - „pool“

V_{lim} je ukazatelem aktivity enzymu

Závisí na katalytickém množství enzymu v experimentu, není konstantou obecnějšího rázu, lze nahradit v_0 při nadbytku S

Dá se užít k vyjádření katalytické účinnosti a čistoty enzymu. V těchto případech se vypočítá tzv. **specifická aktivita** jako poměr V_{lim} a množství enzymu (typicky v mg bílkoviny neznáme-li jeho M_r nebo pracujeme se směsí - homogenát, krevní sérum apod.)

Specifická aktivita

- aktivita vztažená na celkové množství (koncentraci) vztažného parametru(bílkoviny) - katal/g
- udává stupeň přečištění enzymu

Purifikační tabulka

	Celková bílkovina [mg]	Celková aktivita [nKat]	Specifická aktivita [nKat/mg]	Výtěžek [%]	Přečištění
Surový cytosol	2224	941.5	0.42	100	-
Frakcionace síranem amonným	540.4	667.5	1.23	70.8	2.9
IEC Sepharon Q HR10/10	97.1	561.3	5.78	59.0	13.7
GPC UltroPac TSK-G 3000	21.5	522.0	24.28	55.4	57.8

purifikace alkoholdehydrogenasy bakterie *Paracoccus denitrificans*

Číslo přeměny (TN)

látkové množství substrátu (mol) přeměněné molem enzymu za časovou jednotku (s) - $k [s^{-1}]$
udává limitní rychlost enzymové reakce

$$V_{lim} / [E] [\text{mol}\cdot\text{s}^{-1}/\text{mol}] = \text{TN} [s^{-1}] = k_{cat}$$

Enzyme	Turnover number (per second)
Carbonic anhydrase	600,000
3-Ketosteroid isomerase	280,000
Acetylcholinesterase	25,000
Penicillinase	2,000
Lactate dehydrogenase	1,000
Chymotrypsin	100
DNA polymerase I	15
Tryptophan synthetase	2
Lysozyme	0.5

$$k_{cat} = k_3 = k$$

Konstanta specificity

- poměr k_{cat} (vyšší - účinnější katalýza) a K_m (nižší - větší afinita enzymu k substrátu)
- spolehlivější ukazatel substrátové specificity - preference substrátů
- modelově estery, specificita k aromatickým acylům

TABLE 8.7 Substrate preferences of chymotrypsin

Amino acid in ester	Amino acid side chain	k_{cat}/K_M ($s^{-1} M^{-1}$)
Glycine	—H	1.3×10^{-1}
Valine	$\begin{array}{c} \text{CH}_3 \\ \\ \text{—CH} \\ \\ \text{CH}_3 \end{array}$	2.0
Norvaline	—CH ₂ CH ₂ CH ₃	3.6×10^2
Norleucine	—CH ₂ CH ₂ CH ₂ CH ₃	3.0×10^3
Phenylalanine	—CH ₂ — 	1.0×10^5

Source: After A. Fersht, *Structure and Mechanism in Protein Science: A Guide to Enzyme Catalysis and Protein Folding* (W. H. Freeman and Company, 1999), Table 7.3.

Inhibice enzymové aktivity

Ireversibilní

Váží se pevně a nevratně

Lze reaktivovat chemickou reakcí

Reversibilní

interagují s enzymem vratně

dají se odstranit např. dialýzou, gelovou chromatografií

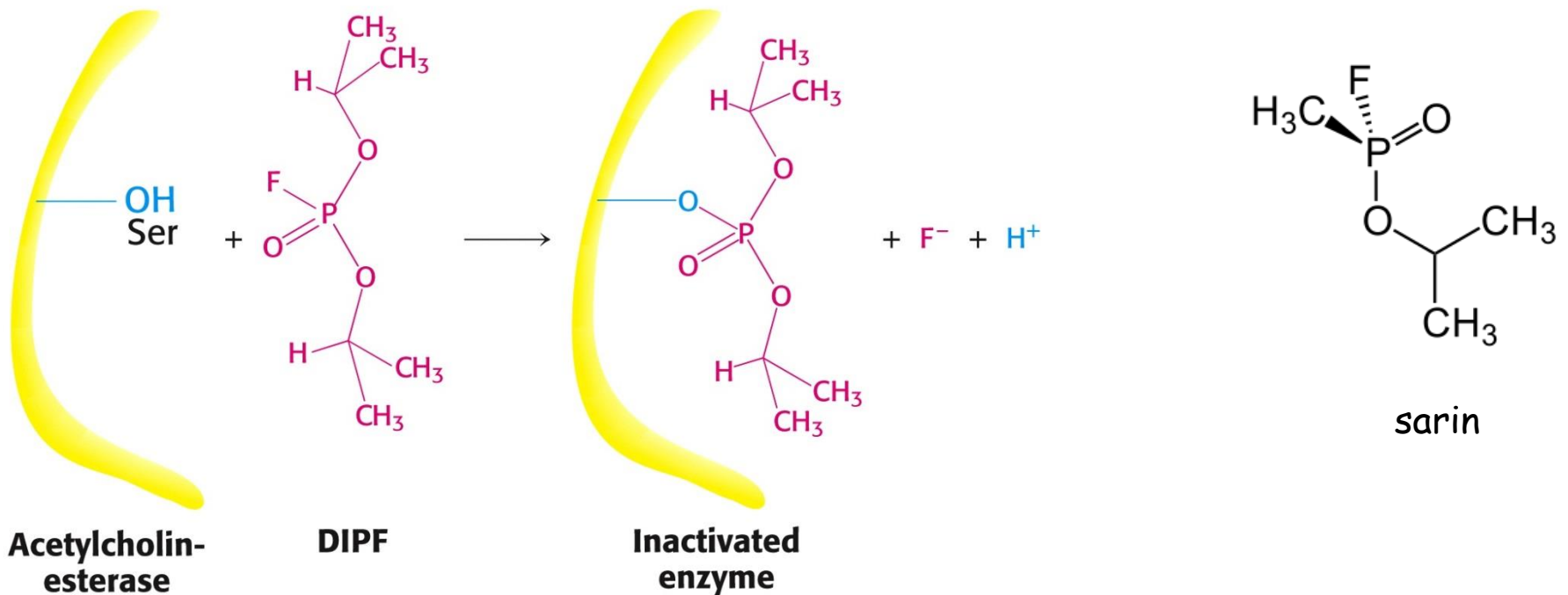
- **Kompetitivní**
- **Nekompetitivní**
- **Akompetitivní**

Ireversibilní inhibice

Modifikační činidla

Studium aktivního centra

Organofosfáty (sarin), ionty těžkých kovů, alkylační činidla (cystein) ...

Ireverzibilní inhibice acetylcholinesterasy diisopropylfluorofosfátem

Reversibilní inhibice

Kompetitivní

- Inhibitor se váže do aktivního místa
- Strukturní podobnost se substrátem
- **Soutěžení inhibitoru se substrátem**

Nekompetitivní

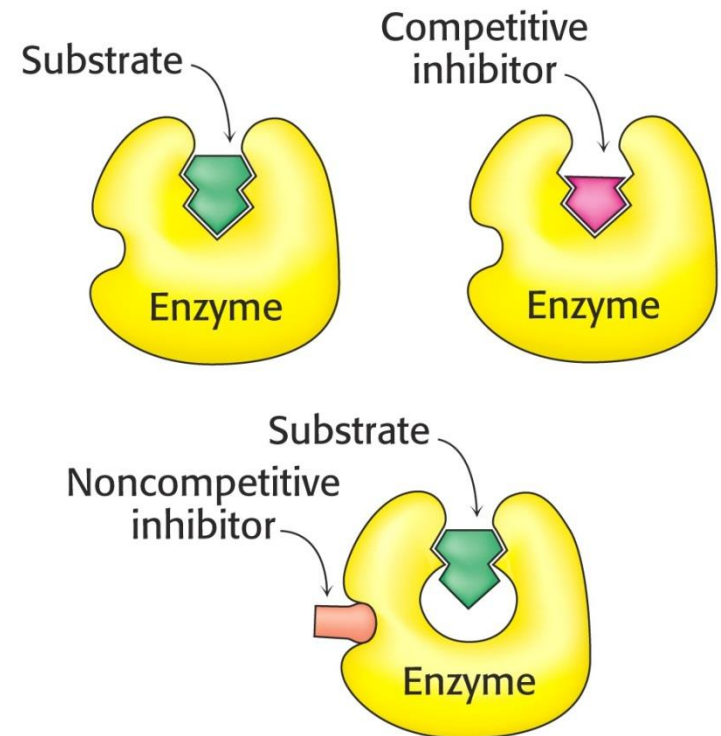
- Inhibitor se váže mimo vazebné místo
- Substrát neovlivní vazbu inhibitoru

Akompetitivní

- Inhibitor se váže na komplex ES

Alosterická

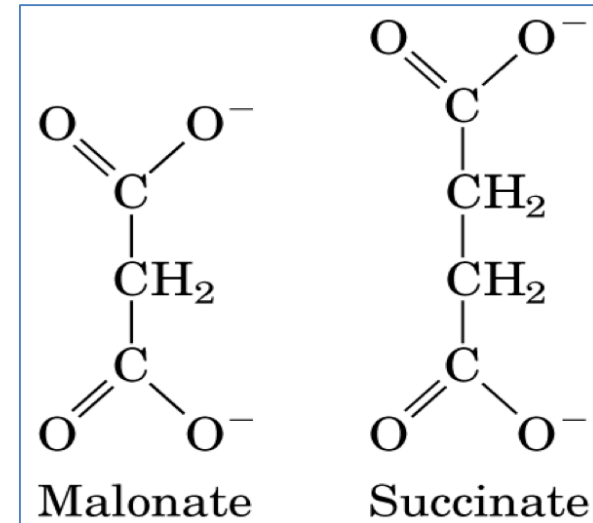
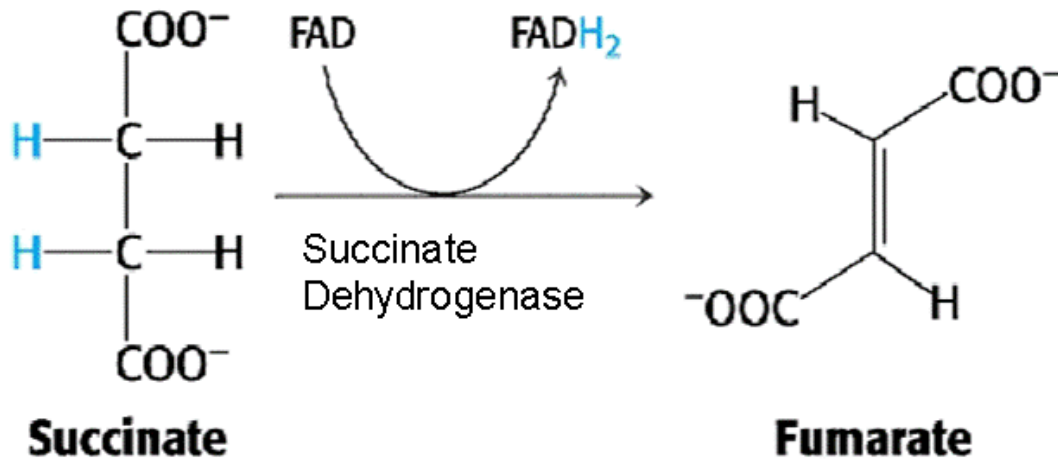
- Vazba na jinou podjednotku

Kompetitivní inhibice

Inhibice SDH malonátem

- Jantaran (sukcinát) je substrátem enzymu sukcinátdehydrogenasy (vzniká fumarát)
- Malonát je kompetitivním inhibitorem SDH (nelze ho dehydrogenovat)
- Strukturní podobnost, někdy bývá méně názorná (el. hustoty)
- Určení typu inhibice kineticky

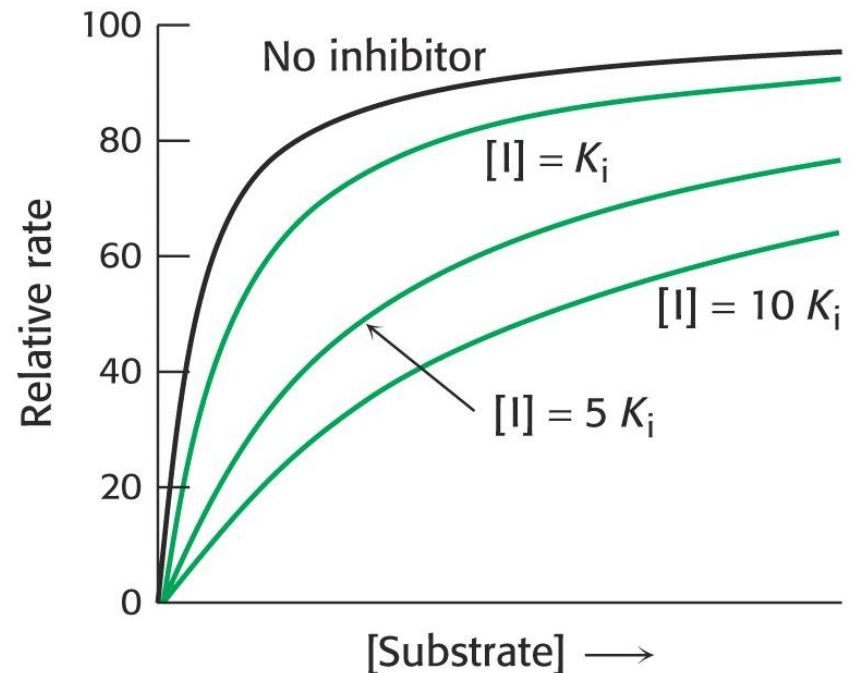
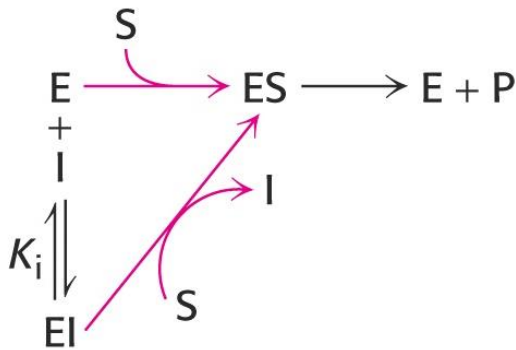

Kompetitivní inhibitor

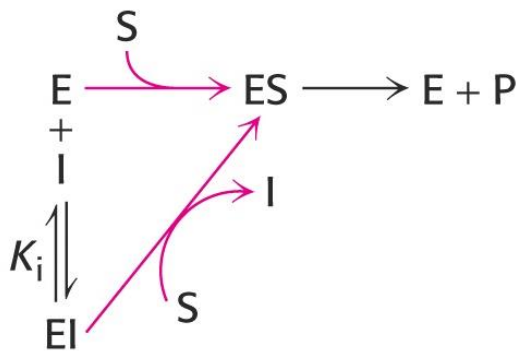
reaguje s volným enzymem a soutěží se substrátem vazné místo v aktivním centru.

může se navázat pouze na volný enzym

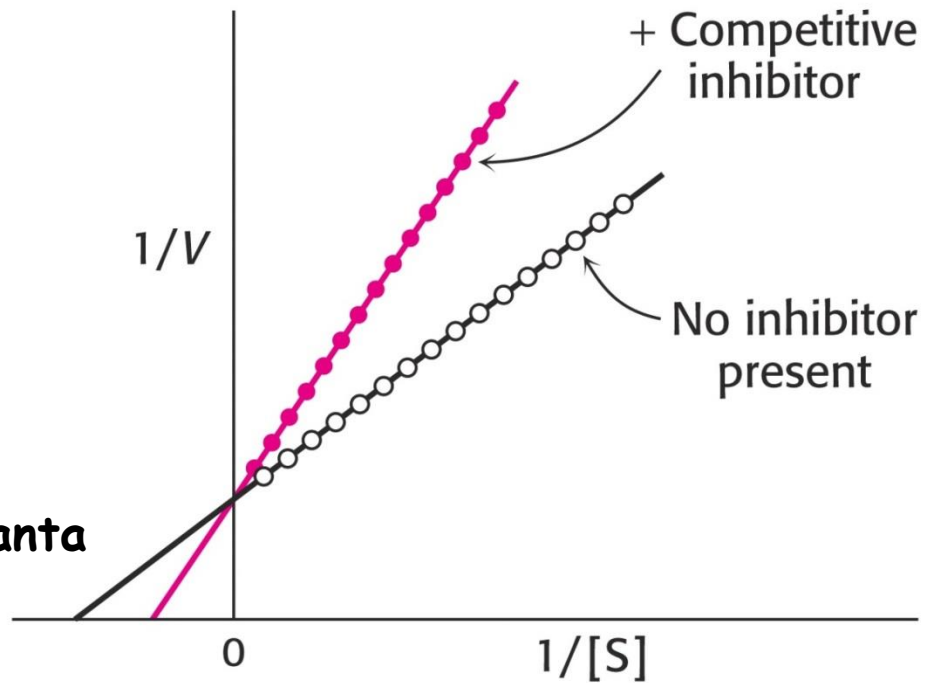
V reakční směsi se vyskytuje mimo E, S a ES ještě EI (komplex enzym-inhibitor), který se tvoří vratně mezi volným enzymem a inhibitorem

Kompetitivní inhibitor - kinetická analýza

Výraz K_{app} zdánlivá Michaelisova konstanta
 V_{lim} se nemění

Oproti neinhibované reakci zahrnuje

$$K_i = [E] \cdot [I] / [EI] \text{ a pak } [E]_t = [E] + [EI] + [ES]$$

dále

$$v = V_{lim} \cdot [S] / [K_m (1 + [I]/K_i) + [S]], \text{ kde } K_m (1 + [I]/K_i) = K_{app}$$

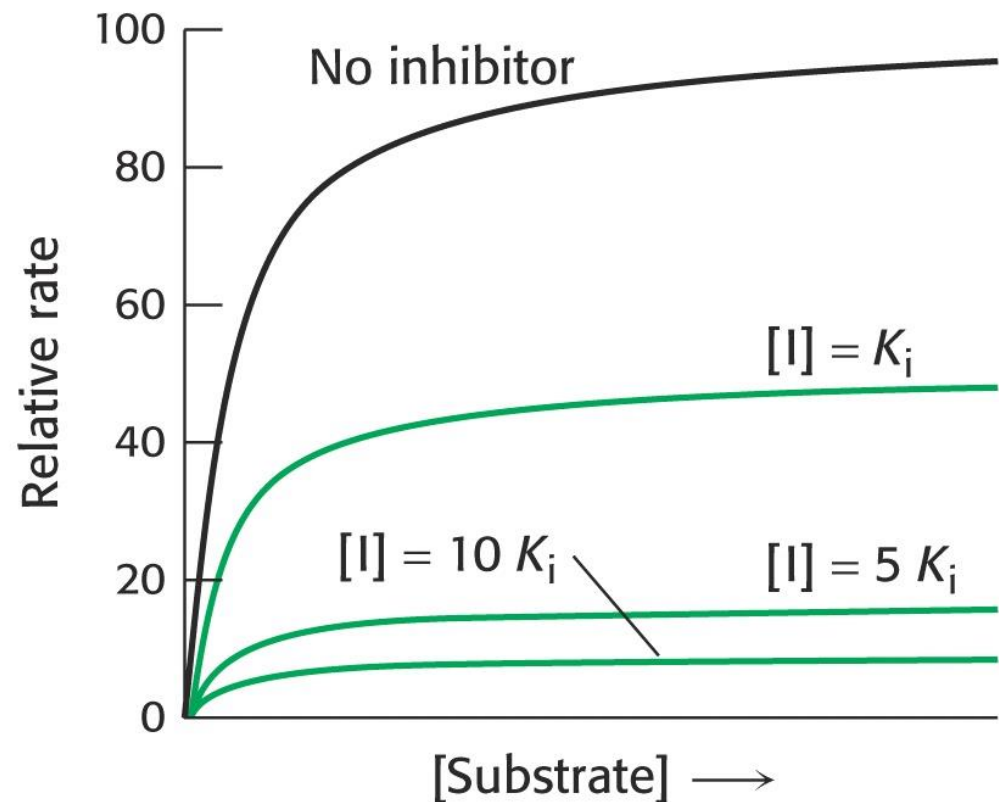
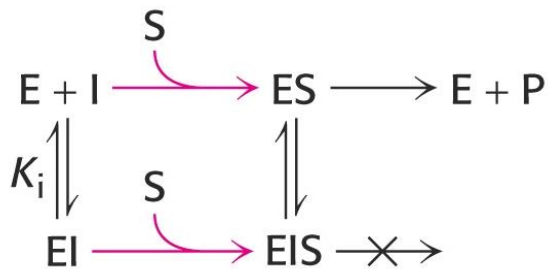
a po linearizaci

$$1/v = 1/V_{lim} + K_{app}/V_{lim} \cdot 1/[S]$$

Nekompetitivní inhibitor

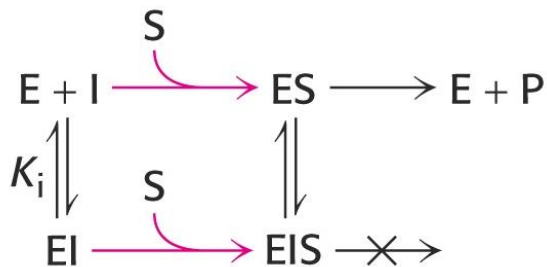
není podobný substrátu váže se jak na volný E tak na komplex ES

- Vytváří komplex EI
- $[EI]$ nezávisí na $[S]$, ale pouze $[I]$ $E + I = EI$

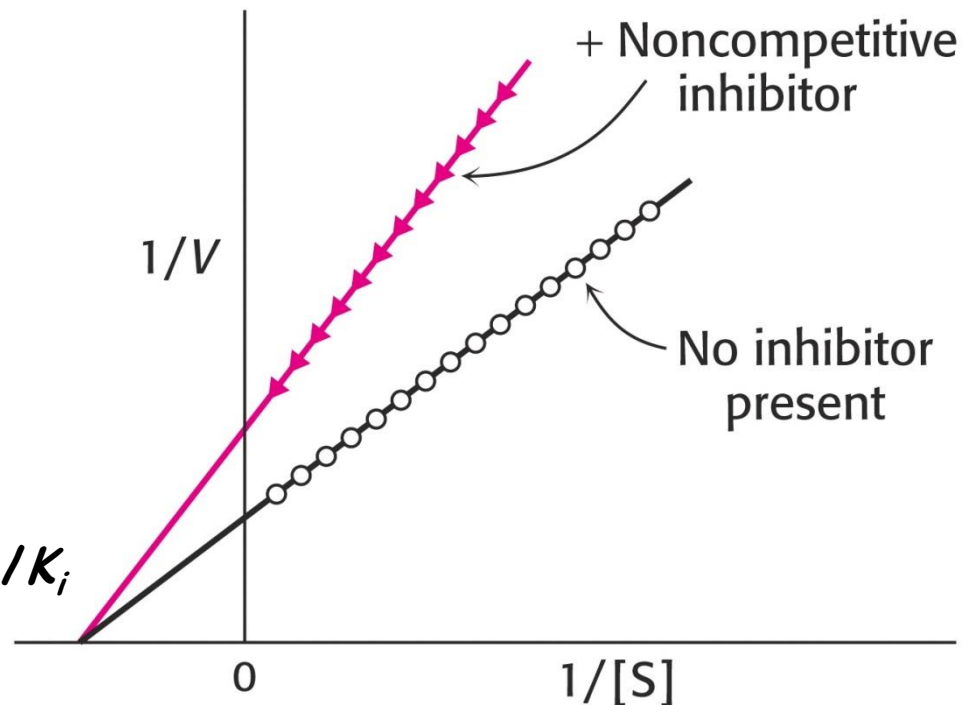

Nekompetitivní inhibitor - kinetická analýza

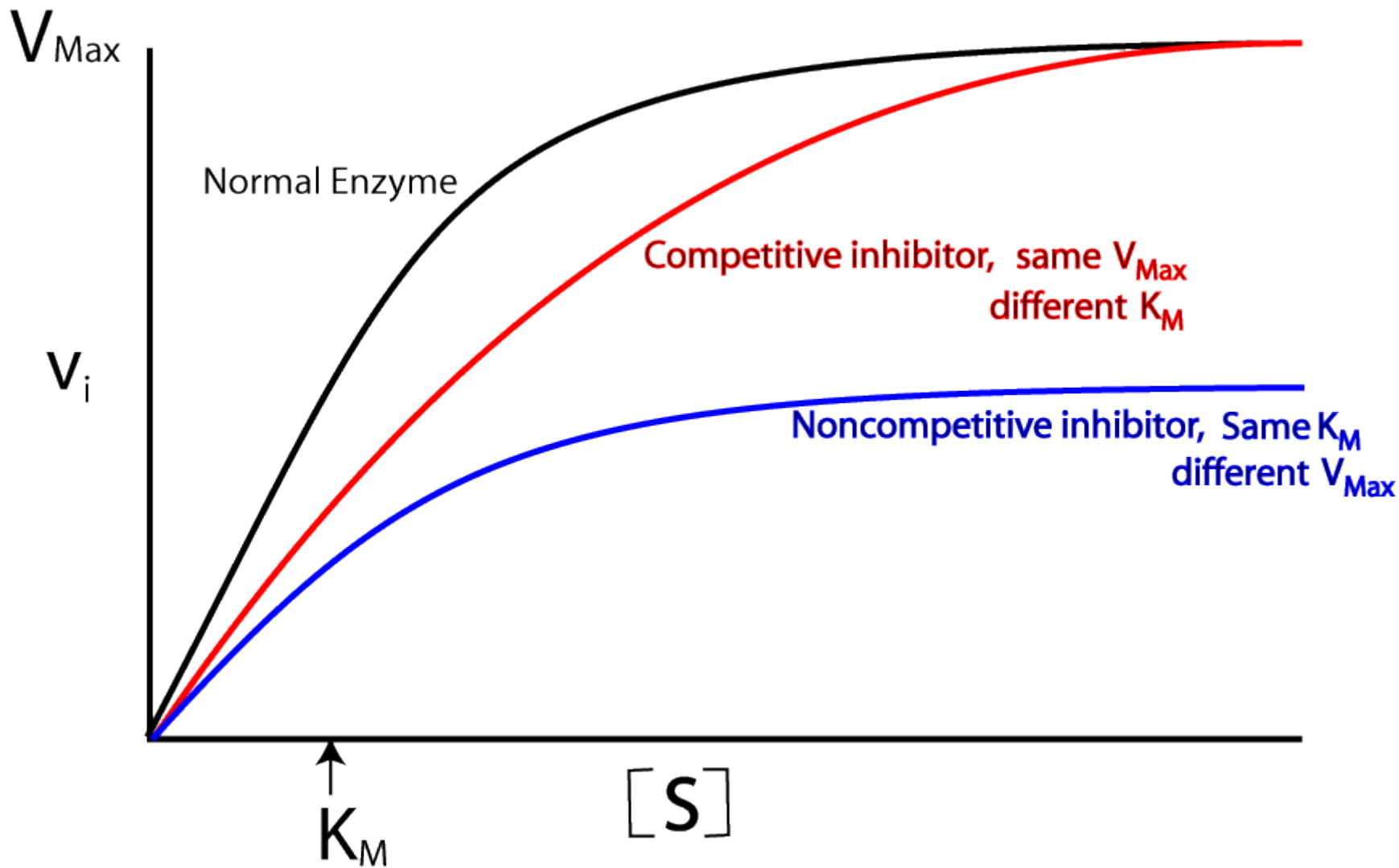
K_m se nemění
 V_{lim} se snižuje úměrně poměru $[I]/K_i$

$$v = (V_{lim} \cdot [S]) / (K_m + [S]) \cdot (1 + [I]/K_i)$$

a po linearizaci

$$1/v = (1/V_{lim} + K_m/V_{lim} \cdot 1/[S]) \cdot (1 + [I]/K_i)$$

Akompetitivní inhibitor

neváže se na volný enzym (pouze na komplex [ES])

Snižuje K_m i V_{lim}

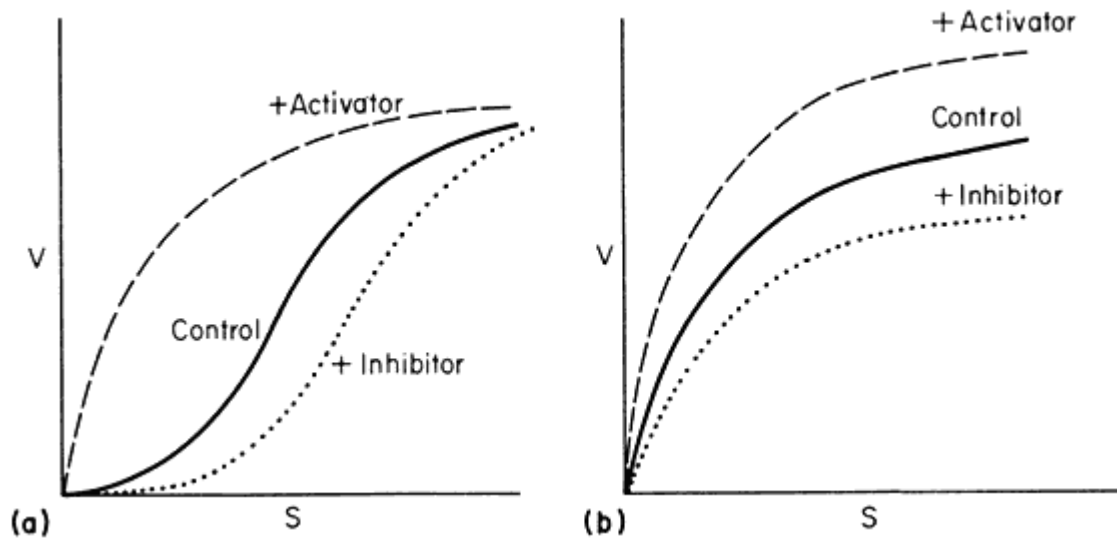
$$1/v = K_m/V_{lim} \cdot 1/[S] + 1/V_{lim} \cdot (1 + [I]/K_i)$$

Pokles hodnoty K_m je způsoben reakcí $ES + I = ESI$, která odčerpává část komplexu ES a tím posunuje rovnováhu reakce $E + S = ES$ doprava

Alosterická inhibice (aktivace)

Alosterické enzymy

- vazba na jinou podjednotku (oligomerní enzymy)
- kooperativita podjednotek (viz. hemoglobin)
- efektivní regulace klíčových enzymů metabolických drah
- neřídí se Michaelisovskou kinetikou

Izoenzymy

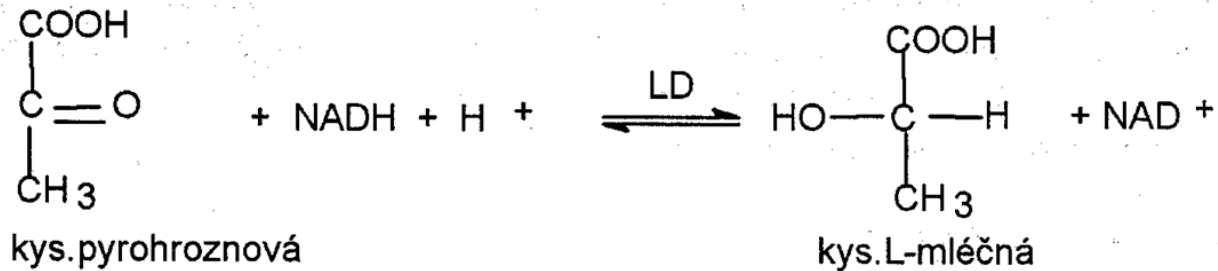
Enzymy, které katalyzují stejnou reakci, ale mají různou primární strukturu
Jsou si velmi podobné, ale dají se oddělit (např. elektroforeticky)

Klinické aspekty

Kreatinkinasa (CK) je dimer a tvoří tři izoenzymy

Izoenzym	Výskyt	Procento celk. aktivity	Zvýšení
CK-MM	svaly	94-96 %	svalové trauma
CK-MB	srdce	do 6 %	infarkt
CK-BB	mozek	stopy	poranění mozku

Izoenzymy - laktátdehydrogenasa

Vyskytuje se ve všech tkáních (anaerobní glykolýza, cytoplasmatický enzym)

Tetramer - dva druhy podjednotek M a H

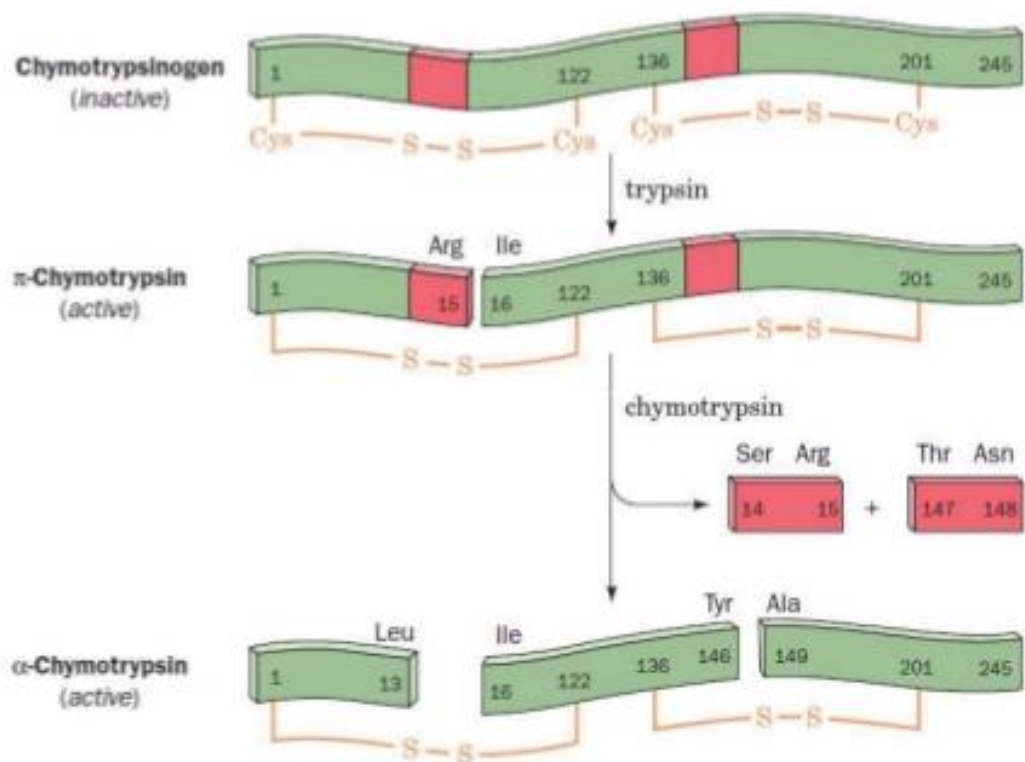
Kombinací vzniká pět izoenzymů H₄, H₃M, H₂M₂, HM₃ a M₄

Marker poškození určité tkáně

	Heart	Kidney	Red blood cell	Brain	Leukocyte	Muscle	Liver
H ₄	█	█	█	█	█	—	—
H ₃ M	█	█	█	█	█	—	—
H ₂ M ₂	—	█	—	█	█	█	—
HM ₃	—	—	—	—	█	—	—
M ₄	—	—	—	—	—	█	█

Zymogeny - proenzymy

proteazy - aktivace až v místě účinku

Praktické využití enzymů

Průmyslové využití

Prací prostředky (proteolytické enzymy)

Krmivářství

Potravinářství

Lékařství

Diagnostika (využití při stanovení mnoha složek klinického obrazu)

Terapie substituční (rozvoj spojený s přípravou rekombinantních proteinů)
podpůrná (tlumení negativních účinků primární léčby)

Bioanalytická chemie

Stanovení substrátů, inhibitorů

Enzymová katalýza v organické chemii

Specifita reakcí, Stereoselektivita

Extremofilní živočichové - „šampióni“

Teplota

Strain 121

hypertermofilní archebakterie z třídy Thermoprotei
nalezena v roce 2003 v hydrotermálním průduchu v Puget Sound, USA
růst při teplotách dosahujících 121 °C
metabolismus je založen na redukci oxidů železa

Cryptoendolithotrophs

mikroorganismus z Antarktidy aktivní do -15 °C
pomáhá jim k tomu glycerol a další látky v těle

pH

Thermoplasma acidophilus

skládky hlušiny po těžbě uhlí pH 0

Natronobacterium pharaonis pH 10

Iontová síla

Dunaliella salina

jednobuněčná zelená řasa (30 % roztok soli), Mrtvé moře (Izrael)
produkuje vysoký obsah beta-karotenu (průmyslové využití)
a glycerolu (ochrana proti osmotickému tlaku)

Radiace

Deinococcus radiodurans

Vydrží bez problémů dávku 5000 Gy (40% jedinců zvládne dokonce i 15 000 Gy)
žije i v blízkosti jaderných zařízení

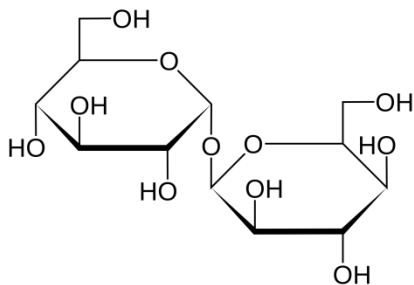
Pro srovnání, člověk onemocní již při 2 Gy a 6 - 10 Gy se považuje za letální dávku.
Běžné bakterie nepřežijí více než 60 Gy.

Nejodolnější živočich

Želvuška - drobný příbuzný členovců o velikosti 0,1 - 1,5 mm
výskyt prakticky všude, včetně extrémně chladných či suchých oblastí,
nejčastěji však ve vodě nebo alespoň vlhku, například v mechu nebo v porostech lišejníků

Přežijí (v anabióze, kdy zcela vyschnou a buňky stabilizují cukrem trehalosou):

- vysoké teploty do 150°C (po dobu několika minut)
- mráz -272,8°C,
- dlouhodobé zamrznutí
- obrovské tlaky až 600MPa
- odolají i vakuu
- ozáření rentgenovými paprsky do 5700 Gy
- jsou schopny žít i sto let
- Dsup protein + kopie důležitých genů

trehalosa

α -D-Glc-(1 $\rightarrow$ 1)- β -D-Glc

